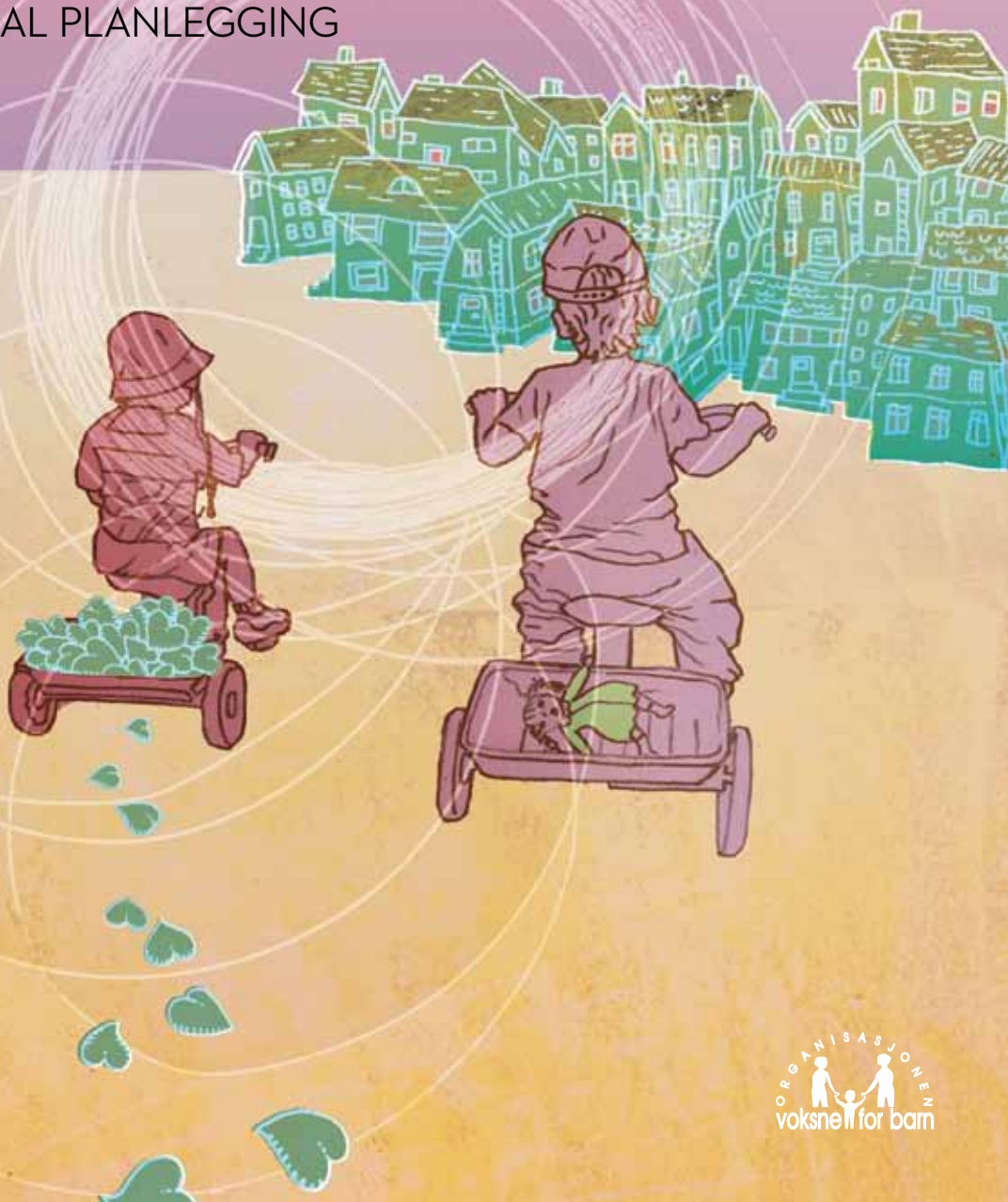

DET ER HER JEG BOR!

BARN OG UNGES MEDVIRKNING
I KOMMUNAL PLANLEGGING

DET ER HER JEG BOR

BARN OG UNGES MEDVIRKNING I KOMMUNAL PLANLEGGING

«DET ER FØRST OG FREMST
**I KOMMUNENE AT BARN OG UNGDOM
HAR MULIGHET TIL Å PÅVIRKE** SIN
EGEN HVERDAG OG FREMTID GJENNOM
DELTAKELSE OG INNFLYTELSE I PLAN-
OG BESLUTNINGSPROSESSER.»

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

VOKSNE FOR BARN

Barn i Norge trenger voksne. Voksne for Barn er en ideell medlemsorganisasjon som i over 50 år har jobbet for god psykisk helse og trygge oppvekstvilkår for alle barn. Vi ser, lytter til og lærer av barn, og gir oss ikke før de blir tatt på alvor. Slik bygger vi styrke og robusthet hos barna. Les mer på vfb.no.

Utgiver: VOKSNE FOR BARN
I redaksjonen: Karin Källsmyr, Ina Nergård, Birthe Bratvold
Design & Grafisk produksjon: Grafisk Form as
Illustrasjon: Meese Illustrasjon & Design
Trykkeri: Møklegaards Trykkeri AS

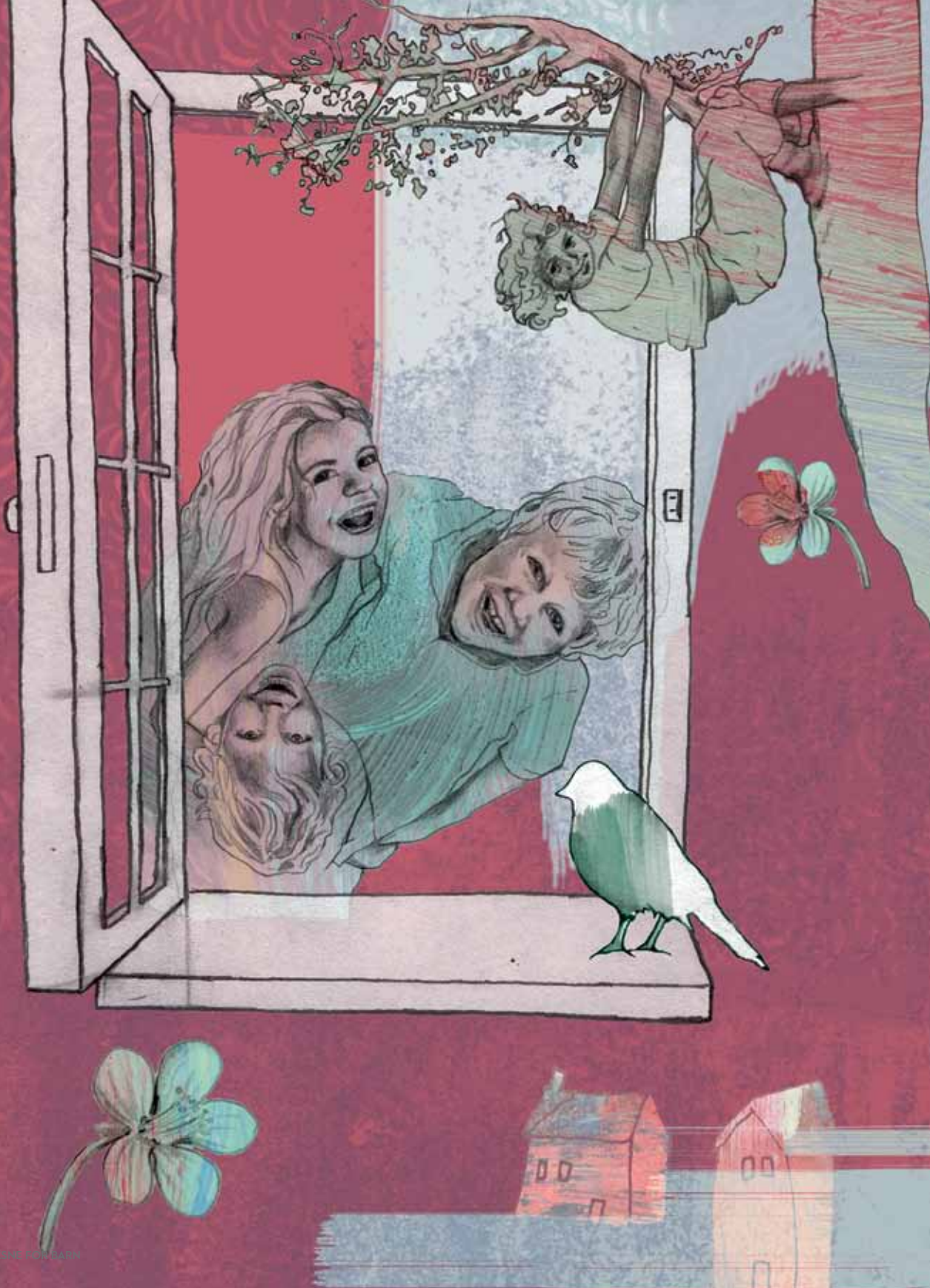
ISBN 978-82-92488-27-0 (trykk)

ISBN 978-82-92488-29-4 (PDF)

INNHOOLD

Innledning	7
Medvirkende planlegging	8
Hvorfor er medvirkning viktig?	9
Hva er medvirkning.....	10
Medvirkning som rettighet og plikt.....	11
Medvirkning og planlegging i praksis:	14
Tilretteleggerrollen; hva kreves av de voksne?.....	15
Medvirkning som prosess - hva er viktig for barna?	16
Når du forbereder for barn og unges deltakelse	17
Modeller for ung deltakelse - grad av medvirkning.....	18
Medvirkning og makt.....	21
Viktige prinsipper	22
Kunnskapsgrunnlag	22
Helhetlig planlegging.....	24
Barn og unge som premissleverandører i planverket	26
I plan- og bygningssaker	27
I ulike virksomhetsplaner, handlingsplaner osv:.....	28
Ved kartlegging og etablering	29
Ved daglig drift og gjennomføring av planlagte tiltak	31
Ved evaluering.....	32
I barnehagen.....	32
I skolen	33
I kommunale medvirkningsorganer - Ungdomsråd og Barn og unges kommunestyre.....	35
Medvirkningsprosesser utenfor de etablerte arenaene	36
Brukerrepresentasjon.....	38
Vil du vite mer?	38

INNLEDNING

Barn og unge utgjør en stor andel av kommunens innbyggere, og de er storforbrukere av kommunens tjenester.

Gjennom de ulike fasene og årene av sin barndom, er alle barn omfattet av helsestasjonens tjenester og vil være elever ved en av kommunens skoler. De aller fleste er også barnehagebarn og brukere av kommunens kultur- og fritidstilbud. Noen barn og familier trenger av ulike årsaker bistand eller oppfølging av pedagogisk, sosial, fysisk eller psykisk art. Atter andre trenger et helhetlig og koordinert hjelpetilbud i sin kommune, ofte i samarbeid med instanser utenfor kommunen.

Alle disse tjenestene henger sammen og skaper, sammen med fysisk utforming, de oppvekstvilkår kommunen tilbyr sin barne- og ungdomsbefolkning.

Kommunene har de siste årene fått større og flere oppgaver tillagt sitt ansvarsområde. Hjelpen skal gis der barna er, så tidlig som mulig, på et så lavt nivå som mulig. Samhandlingsreformen har inkludert kommunene i behandlingsskjeden på en helt ny måte, og det er større krav til samarbeid, helhetstenking og involvering. Folkehelse skal inn i kommuneplanleggingen på en tydeligere og mer bevisst måte enn tidligere. Med økt aktivitet, og ikke nødvendigvis mer ressurser, følger også et større behov for god, helhetlig og treffsikker planlegging.

Noen vil hevde at det i slike situasjoner ikke er rom eller kapasitet til å tenke medvirkning. Vi hevder det motsatte. Ved å involvere ekspertene (les: barn og unge selv), og ta utgangspunkt i de behov kommunens barn og unge i realiteten har, blir man mer treffsikker i de planene man legger og de tilbudene som utformes.

Vanligvis er det naturlig å tenke at den som har skoen på vet best hvor den trykker, og at det er lurt å spørre kunden hva den trenger før en bygger et hus

eller lager en ny tjeneste. Hensikten med å planlegge ut fra et barneperspektiv er den samme – å skape kommuner med kvalitativt gode tilbud for barn, ut fra barnas behov. Å inkludere barneperspektivet i kommunens planleggingsprosesser, og la barn og unge medvirke på en reell måte, kan gi kommunal planlegging en helt ny dimensjon.

Så om det gjelder privat eller offentlig utbygging, planlegging av tiltak for utsatte grupper eller handlingsplaner for et bedre psykososialt læringsmiljø i skolen, kort sagt all slags planlegging i kommunen, bør man derfor alltid tenke; – hvordan berører dette barn og unge? Hvordan skal vi inkludere barnas kunnskap og innspill i planleggingsprosessen?

«EN BARNEVENNLIG KOMMUNE ER ET ATTRAKTIVT STED FOR BARNEFAMILIER. SATSING PÅ KOMMUNENS BARN ER EN SATSING PÅ KOMMUNENS FREMTID!»

Barn og unge kan være viktige bidragsyttere i det kommunale planleggingsarbeidet. Men for å få til dette, hviler det et ansvar på de voksne i forhold til å invitere, inkludere og tilrettelegge. Ikke minst hviler det et ansvar i forhold til å ville lytte og lære.

Vi har laget denne håndboken i håp om at den kan gi inspirasjon til å ta dette ansvaret, og til å se at det ikke er en umulig, men snarere en berikende og spennende oppgave! Da vil målet om trygge oppvekstvilkår og trygge barn være i sikte. I et folkehelseperspektiv er dette et svært godt argument!

Ta barn på alvor, også i kommunal planlegging!

¹ FN's Barnekonvensjon- fra visjon til kommunal virkelighet, BLD 2005, Q-1078B.

MEDVIRKENDE PLANLEGGING

HVORFOR ER MEDVIRKNING VIKTIG?

Når vi skal inkludere barn og unge i kommunal planlegging, må vi ha en grunnleggende tro på at barn og unge vil, kan og har ressurser til å bidra. Vi må tro at de har kunnskap og erfaring som er verdifull for oss, og som vi kan lære av for å bli bedre til å matche behov og planer. Barn og unge er eksperter på hvordan det er å vokse opp i sin kommune, hva som skal til for å skape oppvekstvilkår til barns beste. De er eksperter på å være barnehagebarn, elever, på å være i behov av kommunens støttesystemer, på å leke, sykle og kjede seg i nærområdene. De er eksperter på hva som er utfordringene, men også på hva som er ønskelig å få til.

Dersom vi lager systemer for å benytte oss av denne ekspertkunnskapen når planer skal legges, så vil vi ha et bedre grunnlag for å treffe gode beslutninger. Dersom planene tar utgangspunkt i de behov som barn og unge i kommunen faktisk har, så vil treffsikkerheten bli mye større – og dermed også effektiviteten og ressursbesparelsen.

Det å oppleve at det er mulig å påvirke og ha innflytelse på aspekter ved livet sitt og sine omgivelser, er også en viktig faktor for å holde seg frisk (Antonovsky 1987). Ungdom selv fremholder det som styrkende å

få bidra med sine erfaringer for å gjøre en forskjell.

Voksne for Barn har et nettverk av unge pårørende, som bidrar med sine erfaringer og meninger for at tjenestetilbudet skal bli enda bedre for denne gruppen av barn og unge. De forteller at når de opplever å ha innflytelse, påvirke og gjøre en forskjell for andre, så erfarer de også at de selv vokser og utvikles på en positiv måte.

Betydningen av medvirkning for barn og unge:

- › Helsefremmende og styrkende
- › Autonomi
- › Tilhørighet
- › Ansvarsfølelse
- › Motivasjon

Betydning for samfunnet:

- › Praktisering av demokrati
- › Barna lærer gode demokratiske rutiner tidlig i livet, og er mer sannsynlig å delta i det sivile samfunnet senere i livet
- › Utnytte ubrukte ressurser barn og unge sitter med, kunnskap som er nyttige for alle beslutningstakere

HVA ER MEDVIRKNING:

Barn og ungdom er medborgere i kommunen. Å være medborger handler både om å ha mulighet til å delta aktivt i samfunnslivet, bidra ut fra sin egen alder og livssituasjon, og om å kunne øve innflytelse på politiske prosesser. Som medborgere må barn og unge få støtte og opplæring i hvordan de kan bidra og gis mulighet til dette.

Medvirkning handler om at alle skal ha mulighet til å delta, både i politikk og samfunnsliv og på ulike arenaer som fritid, skole og arbeidsliv. I forbindelse med kommunal planlegging, er det kollektiv medvirkning vi i all hovedsak snakker om:

Kollektiv medvirkning er mulighetene for reell påvirkning i politikk og samfunnsliv, eller deltakelse i grupper og organisasjoner som sammen søker å få til en ønsket utvikling.

Individuell medvirkning er muligheten til innflytelse over områder med betydning for den enkelte, for eksempel medvirkning i forhold til egne hjelpetiltak.

Selv om vi i dette heftet primært fokuserer på kollektiv medvirkning, er de grunnleggende prinsippene for hvordan man legger til rette for deltakelse og innflytelse de samme også på det individuelle plan.

Deltakelse skjer på mange måter, i ulike sammenhenger. Det er en del av livet og av hverdagens praksiser, og skjer på alle dagliglivets arenaer. Deltakelse handler om relasjoner mellom mennesker og er ikke bare en konsekvens av individuelle rettig-

heter. Retten til medvirkning innebærer noe langt mer enn å be barn velge mellom alternativer som voksne har bestemt. Det innebærer å ha rett til informasjon som er tilpasset alder og funksjonsnivå, en reell mulighet til å få uttale seg, bli lyttet til og oppleve at det en har å si, er viktig og av betydning. Det innebærer også at foreldre, foresatte eller andre voksne har rett til å ivareta denne rettigheten ved å representere barnets synspunkter der barnet ikke er i stand til det selv, eller ved å delta sammen med barnet.

Retten til deltakelse handler ikke alltid om å la barn og unge bestemme selv, og ikke om å la dem være ansvarlige for de avgjørelsene som tas. Deltakelse er en prosess i nært samspill med de ansvarlige, og grad av bestemmelse og ansvar må vurderes i hver sak. Rammene og kriteriene for deltakelsen må alltid avklares på forhånd.

Medvirkning handler også om dialog. En god dialog er basert på gjensidighet, anerkjennelse og respekt for barn unges synspunkter og erfaringer. Dette er avgjørende for å få til reell medvirkning for barn og unge. Hvis vi ser barn og unge som relevante dialogpartnere, må vi legge til rette for kommunikasjon og deltakelse gjennom å velge metoder som fremmer dette på en god måte. For eksempel på relevant litteratur, se s. 38.

Vi må også huske på at barn og unges meninger er ferskvare. Deres meninger er ikke nødvendigvis de samme i dag som for 5 eller 15 år siden, det er heller ikke utfordringene og mulighetene. Barn og unges verden forandrer seg, og vi må oppdatere oss i takt med den gjennom å alltid være i dialog med kommunens

barnebefolkning. Det betyr at vi må ha systemer og rutiner som sikrer at barn og unge alltid blir inkludert og inviteres inn i kommunens planleggingsprosesser.

Nigel Thomas gjorde i 2000 en undersøkelse blant barn plassert under barnevernets omsorg vedrørende synet på egen deltakelse, og ba dem rangere faktorer som var viktige for egen deltakelse. Fra mest viktig til minst viktig ble 9 faktorer rangert på denne måten: 1) bli lyttet til, 2) få si sin mening, 3) få støtte, 4) få vite hva som skjer, 5) få valg, 6) tid til å tenke igjennom ting, 7) at voksne ikke legger press på meg, 8) at voksne tar gode avgjørelser og 9) få det som jeg vil.

Barns deltakelse handler altså ifølge barna selv mye om opplevelsen av å bli lyttet til og forstått. Kommunikasjon og relasjon blir dermed sentrale elementer i medvirkningsbegrepet.

Undersøkelsen er et eksempel på at barn nettopp har forstått noe veldig viktig som ikke alltid er like åpenbart for oss voksne. Å ta barn og unges medvirkning på alvor handler mye om å huske å spørre, og like mye om å ta seg tid til å lytte.

MEDVIRKNING SOM RETTIGHET OG PLIKT

Barn og unges rett

Barnekonvensjonen gir barn og unge under 18 år et særlig menneskerettighetsvern. Barns rett til å si sin mening, bli hørt og respektert, er et sentralt prinsipp i konvensjonen. Retten til barn og unges medvirkning er også hjemlet i en rekke norske lover³. Dette forteller oss at lovgivere og politikere både i Norge og ute i verden har bekreftet barna som egne rettssubjekter, og

slått fast at deres rett til medvirkning og deltakelse er grunnleggende. Det forteller oss også at barn og unges medvirkning ikke er noe vi juridisk sett kan velge å ikke ta på alvor.

Retten til deltagelse er en av barnekonvensjonens tre pilarer, og det er en individuell, formell, universell og juridisk rettighet.

Barnekonvensjonens såkalte *Demokratiartikkel* (artikkel 12) lyder:

1. Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.
2. For dette formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett.

Sammen med de øvrige deltakelsesartiklene skal artikkel 12 gi barn og unges stemmer og perspektiv økt oppmerksomhet i de beslutningsprosesser som har med barn og unges oppvekst og livssituasjon å gjøre – både i offentlige og i private fora.

Medvirkningsretten gjelder *alle* barn uavhengig av alder. Så selv om norsk lovgivning kan definere retten

² Thomas, Nigel: *Children, family and the state*. Macmillan, London, 2000

³ Lov om pasientrettigheter §3-1, Lov om sosiale tjenester §8-3, Lov om helseforetak, § 34 og 35Barneloven, §31, Barnevernsloven, §6-3, Barnehelgeloven § 3, Opplæringsloven § 9a, Lov om familievernkontorer, §6, Plan- og bygningsloven

«FOR Å KUNNE DELTA OG HA INNFLYTELSE MÅ MAN HA INFORMASJON. OG **MAN MÅ FÅ INFORMASJONEN SLIK AT MAN FORSTÅR.** MAN MÅ OGSÅ HA TILTRO TIL DEN SOM GIR INFORMASJONEN ELLERS TØR MAN IKKE STILLE DE DUMME SPØRSMÅLENE. OG DET TRENGER DU FOR Å KOMME FREM TIL HVA DU EGENTLIG VIL OG MENER. **NÅR MAN SITTE DER I ET MØTE SÅ HØR ALLE DE ANDRE ALLEREDE TENK OG SNAKKET EN MASSE OG JEG FÅR HØRE DET FOR FØRSTE GANG.** DET ER IKKE SÅ ENKELT Å VITE HVA MAN SKAL MENE DA.»

Ung medvirker

til og graden av medvirkning ut fra alder, understreker Barnekomiteen at det ikke er noen aldersgrense nedover for barns rett til å uttrykke sine synspunkter eller behov. Barna skal også høres uavhengig av livssituasjon og hjelpebehov. Om barnet er en av tretti elever i en klasse, en av de fem i klassen som trenger individuelt tilrettelagt opplæringstilbud, eller den ene i klassen som bor i fosterhjem og har oppfølging hos BUP, er retten til medvirkning den samme.

Kommunens plikt

«Kommunen har et særlig ansvar for å sikre aktiv medvirkning fra grupper som krever spesiell tilrettelegging, herunder barn og unge. Grupper og interesser som ikke er i stand til å delta direkte, skal sikres gode muligheter for medvirkning på annen måte»⁴.

Kommunene har plikt til å sikre barn og unges rett til medvirkning, og de har valgt ulike måter å ivareta denne plikten på. Noen har opprettholdt ordningen med barnerepresentant, andre har funnet nye måter å organisere det på. På Miljøverndepartementets nettsider, og i temaveilederen «Barn og unge og planlegging etter Plan- og bygningsloven», finnes det retningslinjer og forslag til hvordan kommunene kan forvalte sitt ansvar.

Ansatte i kommunen er i tillegg pålagt en plikt til å ivareta medvirkning på systemnivå og individnivå.⁵

Alle som fremmer planer, private, kommuner, regionale myndigheter og andre offentlige instanser, skal etter loven ta hensyn til barn og unge i sin planlegging,

og må legge til rette for gode bomiljøer og gode oppvekst og levekår.

Loven stiller krav til private så vel som offentlige forslagsstillere, om å sikre medvirkning fra barn og unge. Kommunen skal påse at dette er oppfylt i planprosesser som utføres av andre offentlige organer og private.

Medvirkningen skal beskrives i planprogram og planbeskrivelse, og planers virkninger og konsekvenser for barn og unge skal beskrives. Barn og unge er et tema som skal vurderes i konsekvensanalyser.

Kommunestyret skal sørge for å etablere en særskilt ordning for å ivareta barn og unges interesser i planleggingen.

Kilde: Miljøverndepartementets nettsider

Loven understreker at kommunen skal tilrettelegge og sikre gode muligheter for medvirkning for alle. Medvirkning skal altså bidra til å utjevne forskjeller, ikke forsterke dem. Derfor må også kommunen sørge for at de ordninger og systemer de har for medvirkning ivaretar alle grupper.

Barnekonvensjonens bestemmelser om barns medvirkning legger også premisser for kommunal planlegging.

Barnekomiteen har slått fast at myndighetenes ansvar for å ivareta barn og unges rett til medbestemmelse gjelder uavhengig av kommunens tilgjengelige ressurser. Det vil si at dersom kommunen ikke ivaretar barn og unge i beslutningsprosesser kan det utgjøre en saksbehandlingsfeil.

Helse i plan

I ny folkehelselov⁶ er planlegging et sentralt virkemiddel i folkehelsearbeidet, og folkehelseloven er tett koblet til plan- og bygningsloven. Planer skal i henhold til plan- og bygningsloven «fremme befolkningens helse og motvirke sosiale helseforskjeller, samt bidra til å forebygge kriminalitet».

Kommunene skal ha nødvendig oversikt over helsetilstanden i befolkningen og hvilke faktorer som kan virke inn på denne. Oversikten skal inneholde a) opplysninger fra statlige myndigheter og fylkeskommunale skal gjøres tilgjengelig, b) kunnskap om de kommunale helse- og omsorgstjenestene og c) kunnskap om faktorer og utviklingstrekk i miljø og lokalsamfunn som kan ha innvirkning på befolkningens helse.

At folkehelsearbeidet i kommunesektoren knyttes til planlegging etter plan- og bygningsloven med krav til medvirkning, skal bidra til å sikre medvirkning også i folkehelsearbeidet. Folkehelse skal inn som en integrert del av det lokaldemokratiske arbeidet for en samfunnsutvikling som fremmer helse og velferd i kommunene. Når folkehelsearbeid inngår i planlegging etter plan og bygningsloven, gjelder denne lovens bestemmelser om medvirkning.

På Helsedirektoratets nettsider finner du under publikasjoner en Moment- og tipsliste⁷ som kan være nyttig i dette arbeidet.

Les også mer på www.kommunetorget.no

⁴ Plan- og bygningsloven § 5-1

⁵ Jf. pasientrettighetsloven, barnevernloven, barnelova, opplæringslova, barnehageloven, FN's barnekonvensjon mv.

⁶ Lov om folkehelsearbeid

⁷ IS-O333 Folkehelse og kommuneplanlegging - Tips og momentliste. Helsedirektoratet 2011

MEDVIRKNING OG PLANLEGGING I PRAKSIS

TILRETTELEGGERROLLEN; HVA KREVES AV DE VOKSNE?

Det er alltid de voksne sitt ansvar å tilrettelegge for at barn og unge har en reell mulighet til å medvirke. Det er også de voksne som har det endelige ansvaret for de avgjørelsene som tas, det tilbudet som gis, fagligheten, ivaretagelsen av barnets beste osv. I kommunen er det et ledelsesansvar å sørge for at juridiske, politiske og faglige betingelser blir etterfulgt i den daglige driften. Dette omfatter selvfølgelig også ivaretagelse av retten til medvirking og deltakelse. Innenfor de rammene som er lagt, er det den enkelte tjenesteutøver som har ansvaret for å tilrettelegge for medvirking i den enkelte sak.

Barnekomiteens kommentarer om voksnes rolle er helt klare. For at barn og unge skal kunne delta etter intensjonen i konvensjonene kreves det at voksne anerkjenner barnet som en likeverdig part og en relevant dialogpartner, og at dette vises i praksis. Det vil si at voksne respekterer barn som likeverdige individer, respekterer deres verdighet og deres syn. I praksis betyr det å vise tålmodighet og kreativitet i det å lage rom for barns uttrykksmåter. Det betyr å vise anerkjennelse av gjensidigheten i forholdet mellom voksne og barn, likeså erkjennelsen av at her er den voksne også i læringsprosess.

I en gruppe med barn og unge vil en være forskjellige ut fra alder, og ha forskjellige kommunikasjons, lærings og uttrykksformer. Dette må den voksne ta høyde for – det er dennes ansvar at alle blir hørt. Det handler om å støtte barnas individuelle initiativ, støtte dem i prosessen med å uttrykke sine meninger og lage gode rammer for felles uttrykk av gruppens meninger. For å sikre at alle får delta, må den voksne variere både i samspillsform og metodikk. Det kan kreve ulike typer av strategier og metoder, avhengig av hvilke barn og unge som er invitert til å delta. Små barn og deres uttrykksformer kan lett bli nedvurdert eller undervurdert. Ved å legge til rette for medvirking gjennom ulike kreative metoder, kan også de yngre barna få fram sine tanker og meninger. For eksempel kan det å uttrykke seg kroppslig eller ved hjelp av tegning, bygging og modellering være gode supplement til det å uttrykke seg verbalt. Litteratur med eksempler på Metoder finnes på side 38.

Hvis du møter en gruppe barn eller unge som i stor grad har negative erfaringer med voksne, og som har hatt få muligheter for innflytelse i eget liv, må du kanskje starte med å bygge tillit og gode samarbeidsvilkår. I andre sammenhenger kan man gå mer rett på sak. Likevel er det en god hovedregel at man bruker

litt tid på å bli kjent med hverandre og tar en runde på forventninger og rammer før man starter på oppgavene.

Å invitere barn og unge til medvirkning kan utfordre den tradisjonelle voksenrollen, og krever en reflektert voksen som er bevisst at det er den voksne som i hovedsak legger premissene for relasjonen. Kvaliteten på forholdet mellom barn og voksen er selvfølgelig avgjørende for muligheten for barns medvirkning. Det krever både respekt, tilbakeholdenhet og engasjement på samme tid.

Barnas mulighet til selv å gi tilbakemeldinger på om de opplever medvirkningen som reell og betydningsfull må bli vektlagt gjennom hele prosessen.

Ofte har vi spurt unge mennesker hva som skal til for å sikre en reell mulighet for medvirkning. Hva bør de voksne tenke på, hva skal de gjøre for at det skal bli greit å si sin mening?

Her er noe av det de er opptatt av:

- › Ikke bruk vanskelige ord som vi ikke forstår
- › Gi oss den kunnskapen og informasjonen vi trenger for å kunne mene noe
- › Vær kreativ og fleksibel
- › Vis forståelse og interesse
- › Vær på vår side og tro at vi har noe å bidra med
- › Vær tilgjengelig og lydhør
- › Vi har rett til å være med på å bestemme det som angår oss, men vi er avhengige av dere voksne for å få oppfylt denne retten.

MEDVIRKNING SOM PROSESS - HVA ER VIKTIG FOR BARN?

Veilederen «Barns deltakelse i barnevernet» (Strandbu og Vis 2008) har som utgangspunkt at barn skal være deltakende i de beslutningene som angår dem, og viser at brukermedvirkning er noe mye mer enn en samtale der informasjon deles. Gjennom gutten Arne sine øyne pekes det både på de utfordringer og de muligheter som ligger i det å få til medvirkning i praksis på individnivå. Selv om veilederen handler om barnevern og har et individuelt perspektiv, tar den for seg sentrale prinsipper på medvirkning, uavhengig av nivå og sammenheng, som kan være til nytte for alle som skal involvere barn og unge på ulike vis. I veilederen fremstilles medvirkning som en prosess som består av flere deler:

Informasjon: For å ha en mulighet til å kunne danne seg en mening, er barn, ungdom og foresatte avhengige av informasjon på ulike nivåer. De må ha informasjon om sine rettigheter, en viss systemkunnskap, informasjon om saken de skal mene noe om, osv.

Meningsdanning: Det er ikke alltid lett å vite hva man skal mene om ting eller hvilke konsekvenser et valg kan få. Alder, personlighet, funksjonsnivå, informasjon, kontekst osv vil påvirke dette. Mange trenger noen å snakke med for å kunne danne seg en mening, og også trygghet i forhold til at det er greit å mene noe, selv om ens meninger kan være i strid med andres tanker om saken.

Uttrykke meninger: Neste trinn i prosessen er å gjøre de unges meninger kjent for beslutningstakere, slik at disse kan bli en del av beslutningsgrunnlaget.

For enkelte er det lett å uttrykke dette, mens det for andre kan oppleves som belastende for et barn å skulle si sin mening i frykt for å si noe galt eller såre noen når de voksne rundt representerer ulike behov og meninger. For å gjøre det så enkelt som mulig for barnet, er det viktig å skape trygge rammer og velge metoder som fremmer åpen og god kommunikasjon. Det er også viktig å bli enig om hvem som er riktige mottakere av budskapet, og hvordan dette skal presenteres.

Inklusjon av meninger: Når du deltar og bringer fram dine meninger, skal disse tas på alvor. Som tilrettelegger er det viktig å være bevisst på at skjevhet i maktbalansen kan påvirke hvordan meningene blir inkludert i beslutningsgrunnlaget. Flere finner at barnets mening tillegges mindre vekt, og at barnet oppfattes som mindre modent og kompetent når barnets syn avviker fra de voksnes (Schofield og Thoburn 1996, Thomas og O’Kane 1998, Thomas et al. 1999 i Strandbu og Vis 2008). Igjen handler det om å velge metoder som sikrer at alles bidrag bli inkludert og ha systemer som er beredt på å motta barn og unges meninger og bruke disse i planlegging.

Oppfølging: For å avslutte medvirkningsprosessen på en god måte, og for å sikre at deltakerne har opplevd reell mulighet for innflytelse, er det viktig å legge inn et moment hvor det er mulig å gi tilbakemelding på hvordan det har vært å delta. Det er også viktig å avklare når og hvordan en får tilbakemelding på hvordan innspill og meninger har blitt tatt i bruk.

NÅR DU FORBEREDER FOR BARN OG UNGES DELTAKELSE

Tilrettelegging krever oss for kreativitet, fleksibilitet og kompetanse. Her er noen spørsmål å ta utgangspunkt i når man planlegger en medvirkningsprosess:

Når?

På hvilket stadium i planleggingsprosessen skal barn og unge eller evt barnerepresentanter involveres? Og hvordan kan man finne tidspunkt som passer for alle, slik at dette ikke blir et hinder for deltakelse?

Hvor?

Når man inviterer er det viktig å være bevisst på hvor det er hensiktsmessig å møtes i den aktuelle saken. Det skal være lett å komme seg dit, og det bør være et hyggelig sted å være på. Noen ganger kan det være en symbolverdi i at en får disponere kommunestyresalen for å gjennomføre en medvirkningsprosess. Andre ganger kan det være fint å være på ungdommens egen hjemmebane, som for eksempel fritidsklubben.

Hvem skal invitere?

Det er viktig å være bevisst på hvem som skal være avsender av en invitasjon når man inviterer barn og unge til medvirkning. Dersom man for eksempel trenger kunnskap og erfaringer fra unge brukere av kommunens psykiske helsetjenester, kan det være noen som vegrer seg fra å delta dersom det er psykisk helsetjeneste som inviterer. For eksempel kan man være redd for at deres eget tilbud blir påvirket dersom man uttaler seg kritisk. I slike tilfeller kan det være

lurt å vurdere å benytte en nøytral samarbeidspart for å få fram viktig brukerkunnskap. Brukerorganisasjoner eller kommunens frivillighet er eksempler på slike nøytrale parter.

Hvem skal inviteres?

Barn og unge er ikke en homogen gruppe. Det er viktig å være bevisst hvem man ønsker å høre, og at man får et tverrsnitt av den aktuelle målgruppen. Noen ganger kan målgruppen være barne- ungdomsbefolkningen som helhet, andre ganger er det mer begrensede grupper med spesielle erfaringer. Noen ganger kan representanter fra etablerte fora som elevråd, BUK og ungdomsorganisasjoner være fornuftig å bruke. Det kan i andre sammenhenger være viktig å høre fra de som ikke organiserer seg eller er med i disse foraene.

Det er ikke alltid at barn og unge selv kan eller vil delta direkte i medvirknings- eller beslutningsprosesser som angår dem. Da er det viktig å tenke hvem som kan representere barnas perspektiv på en god måte.

Hvorfor?

De som involveres må få vite *hvorfor* det er viktig at de har en mening og uttaler seg om noe. Hva er det vi skal mene om, og hva er målsetningen? Hva skal min mening brukes til? Det er motiverende å vite at nettopp din mening er viktig for at en beslutning skal bli så bra som mulig, eller at dine erfaringer er verdifulle for de som er ansvarlige for at tjenestetilbudet for barn og unge i kommunen skal bli bedre.

Hvordan?

Tilrettelegging handler også om å være bevisst hvilke metoder, rammer og kommunikasjonsformer man velger for å gjøre medvirkningen så reell og god som mulig. Allerede i invitasjonen er det viktig å få fram så tydelig som mulig hva som er formålet med deltakelsen, og hvordan dette skal foregå. For eksempel viktig å fortelle at man ikke skal spørre om private ting, at man ikke trenger å dele mer enn det man ønsker selv, og at man kan være helt anonym ettersom resultatet presenteres fra gruppen som helhet.

Det er en fordel å avklare spillereglene for deltakelse tidlig i planprosessen:

- › Hva er formålet med at barn og unge deltar?
- › Hva inviterer vi dem til å mene noe om?
- › Hvem skal inviteres til å delta?
- › Hvordan skal de delta?
- › Hvilke metoder er mest hensiktsmessige for å få fram barn og unges egne synspunkter og interesser, og på hvilket tidspunkt i planprosessen bør dette skje?

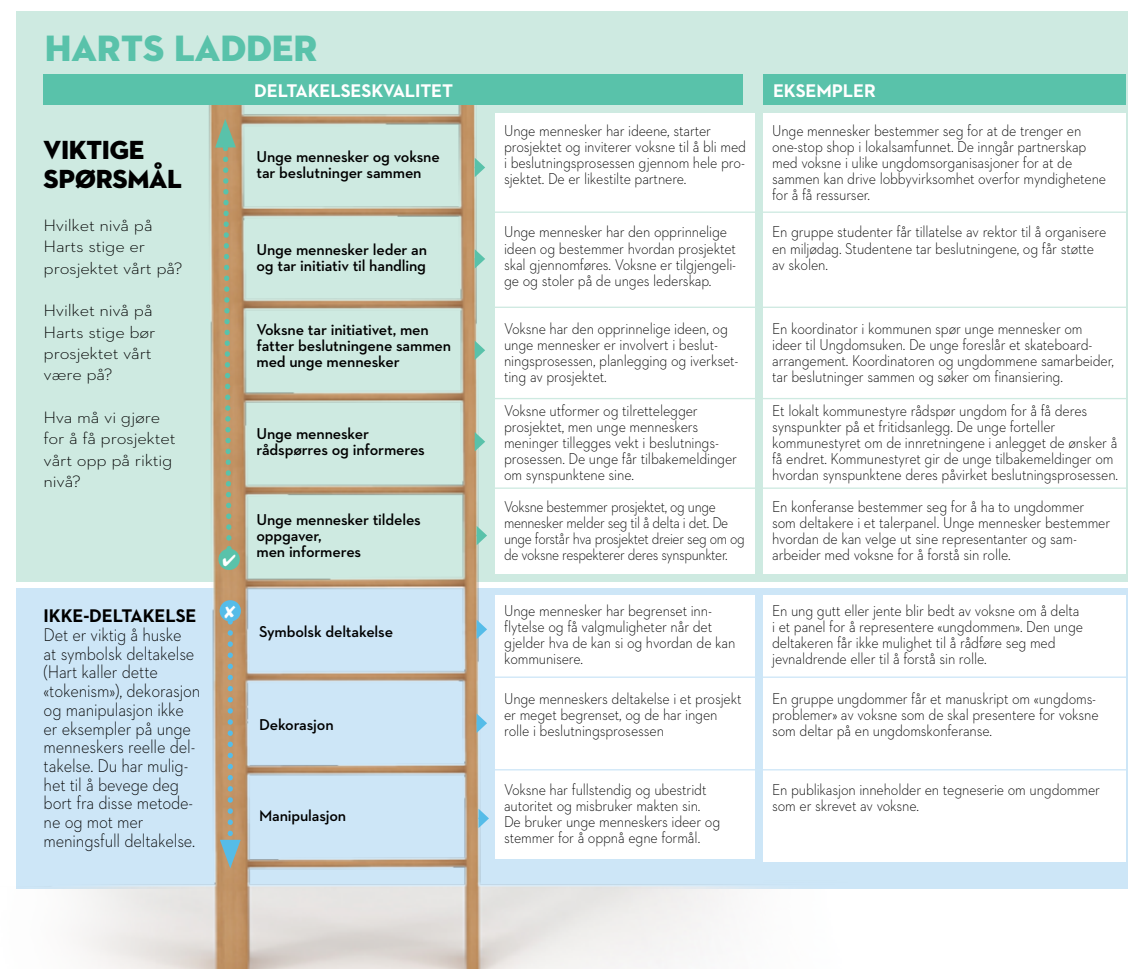
MODELLER FOR UNG DELTAKELSE – GRAD AV MEDVIRKNING

Hart's Ladder of participation og Sheir's Pathway to participation er to modeller som kan være nyttige for å etablere og evaluere barn og unges deltakelse i et prosjekt eller en sak. Begge modeller kan være til hjelp for å definere et passende nivå for deltakelse i den bestemte saken. Modellene kan brukes alene eller sammen for å evaluere eller forbedre ivaretagelse av barn og unges rett og mulighet til deltakelse i din kommune.

Hart's Ladder of Participation

Hart's Ladder er en enkel måte å evaluere kvaliteten på medvirkning i et hvert prosjekt. Ved hjelp av stigen, kan man identifisere og fjerne ikke-medvirkende

praksis. Den oppmuntrer til å gå fra de lavere trinnene av ikke-medvirkning, til å tenke nye måter å sikre reell deltakelse for kommunens barne- og ungdomsbefolkning.

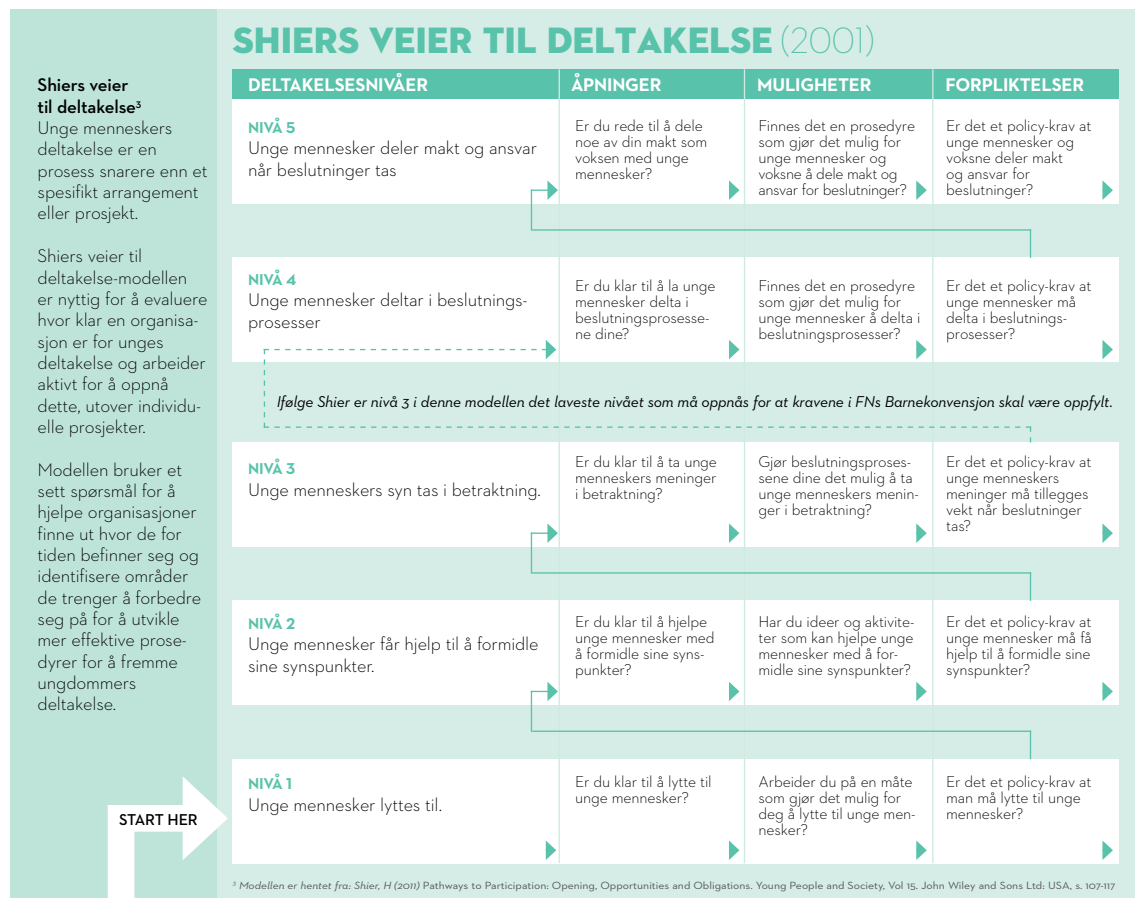

Shier's Pathway to Participation

Deltakelse er en prosess mer enn en happening. Shiers modell er nyttig for å kartlegge i hvilken grad organisasjonen som inviterer til medvirkning er beredt til

å forpliktige seg til det som skal skje og til resultatet av medvirkningsprosessen.

MEDVIRKNING OG MAKT

Deltakelse og medvirkning ses ofte i sammenheng med makt. Dersom vi tenker på medvirkning som en mulighet til reell påvirkning, samt det å bli hørt og ha innflytelse, innebærer det gjerne en forskyving av makt i en eller annen grad. Noen gir fra seg makt til fordel for noen andre.

Ungdommen maktutredning⁸ ser på makt i en slik sammenheng ved to perspektiver:

- › Innflytelse og medvirkning i politikk og samfunns- liv; barn og unges muligheter til å delta i politiske prosesser både i lokalsamfunnet og i storsamfunnet
- › Makt over eget liv; opplevelsen av å ha en form for styring og kontroll over viktige livsområder.

Motsatsen av makt er avmakt. Barn og unge kan oppleve avmakt dersom de blir involvert på «liksom» eller bli brukt som staffasje. Dette kan betegnes som kvasimedvirkning. Ofte opplever barn og unge avmakt når de utsettes for kvasimedvirkning, hvor de blir brukt til å argumentere eller demonstrere for saker som egentlig fremmer voksnes interesser, de brukes til dekorasjon eller involveres i prosesser uten å ha noen mulighet til å påvirke hva som tas opp eller hvordan de skal medvirke.

Kvasimedvirkning er ikke myndiggjørende. Det kan tvert i mot føre til resignasjon, og en opplevelse av at det ikke nytter å delta. Den alvorlige følgen av dette er at barn og unge tidlig lærer at det å bruke tid og krefter på å involvere seg ikke fører til noen endring og derfor ikke er noen vits i. Dette er et stort ansvar for alle voksne som inviterer barn og unge til å medvirke.

Barn står i et avhengighetsforhold til de voksne. De har makt til å inkludere eller ekskludere barnets perspektiv og bevisst eller ubevisst både stenge eller åpne for barnets deltakelse.⁹ Det er de voksne som har definisjonsmakten i forhold til hvem «saken angår», og om barn og unge har rett til å involveres. Barn og unge er ikke bare opptatt av spørsmål som angår dem direkte, men også av andre viktige samfunnsproblemer, som miljø, fattigdom og kultur. I den grad vi snakker om barne- og ungdomsrelevante saker, bør dette forstås i vid forstand. Barn og unge må også gis anledning til å delta i definisjonsarbeidet når det gjelder hva som er barne- og ungdomsrelevante saker. Barn- og unges kommunestyre/ungdomsråd kan være gode samarbeidsaktører i et slikt definisjonsarbeid.

Politikere, lærere og andre tjenesteytere har i kraft av sin systemkunnskap og faglige kunnskap vært vant til å utøve både definisjonsmakt og beslutningsmakt. Det er viktig å være bevisste på hvordan denne makten og autoriteten forvaltes, og hvordan den kan påvirke barn og unge i sammenhenger hvor de blir invitert til å delta.

«HILSEN BERIT BAE»

Dr. Philos. Berit Bae har i en årrekke vært en tydelig stemme når det gjelder barns deltakelse, og særlig i forhold til de yngste barna. Her er noen av de temaene hun er opptatt av:

1. Pass på at medvirkning ikke blir et tomt rituale!
Dersom valgalternativer ikke kommer fra barna selv, men primært er bestemt av voksnes interesser, kan barns rett til medvirkning bli et tomt rituale

⁸ NOU 2011:20 Ungdom, makt og medvirkning

⁹ Astrid Strandbu: Hvordan legge til rette for barns deltakelse i familierådets beslutningsprosesser? Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og Barnevernets Utviklingssenter i Nord-Norge 2008

som også kan ha store negative konsekvenser. Medvirkning blir da bare ytre tegn eller dekorasjoner som tar mer hensyn til voksnes premisser enn barns. Praktisering av medvirkning hvor det å bli hørt uten at det får noen som helst slags konsekvenser eller vises i noen oppfølging kan skape negative holdninger til det å medvirke. Uten oppfølging, refleksjon og helhetsvurdering, inkludert når barn skal slippe å uttale seg, kan barn lett få en opplevelse at det å engasjere seg ikke har noen betydning. Det er en farlig vei å gå.

2. Ikke overvurder barn som autonome, kompetente eller rasjonelle, heller ikke undervurder deres svake sider, med sårbarhet, avhengighet og kognitive evner i utvikling.

Barn har både rett til og behov for beskyttelse. Den voksne må derfor ikke overvurdere barn som autonome og rasjonelle. Da kan vi i tillegg risikere å få en praksis som stimulerer barns individualisme og som i hovedsak fremmer selvbestemmelse og individuelle valg. Det å oppleve en følelsesmessig tilknytning og tilfredsstillende det er å samarbeide og dele er viktig for et menneske. I tillegg at det er lov til å ta feil og skifte mening.

3. Ikke definer medvirkning og demokrati for snevert, slik at det blir mekaniske teknikker.

Flertallsavstemming og deltagermøter eller barnemøter er formelle prosedyrer og ikke demokrati eller medvirkning i seg selv. En genuin demokrati-forståelse fordrer at barn møter respekt for sine

ytringer og uttrykk – samtidig som de får erfare at mennesker trenger hverandre.

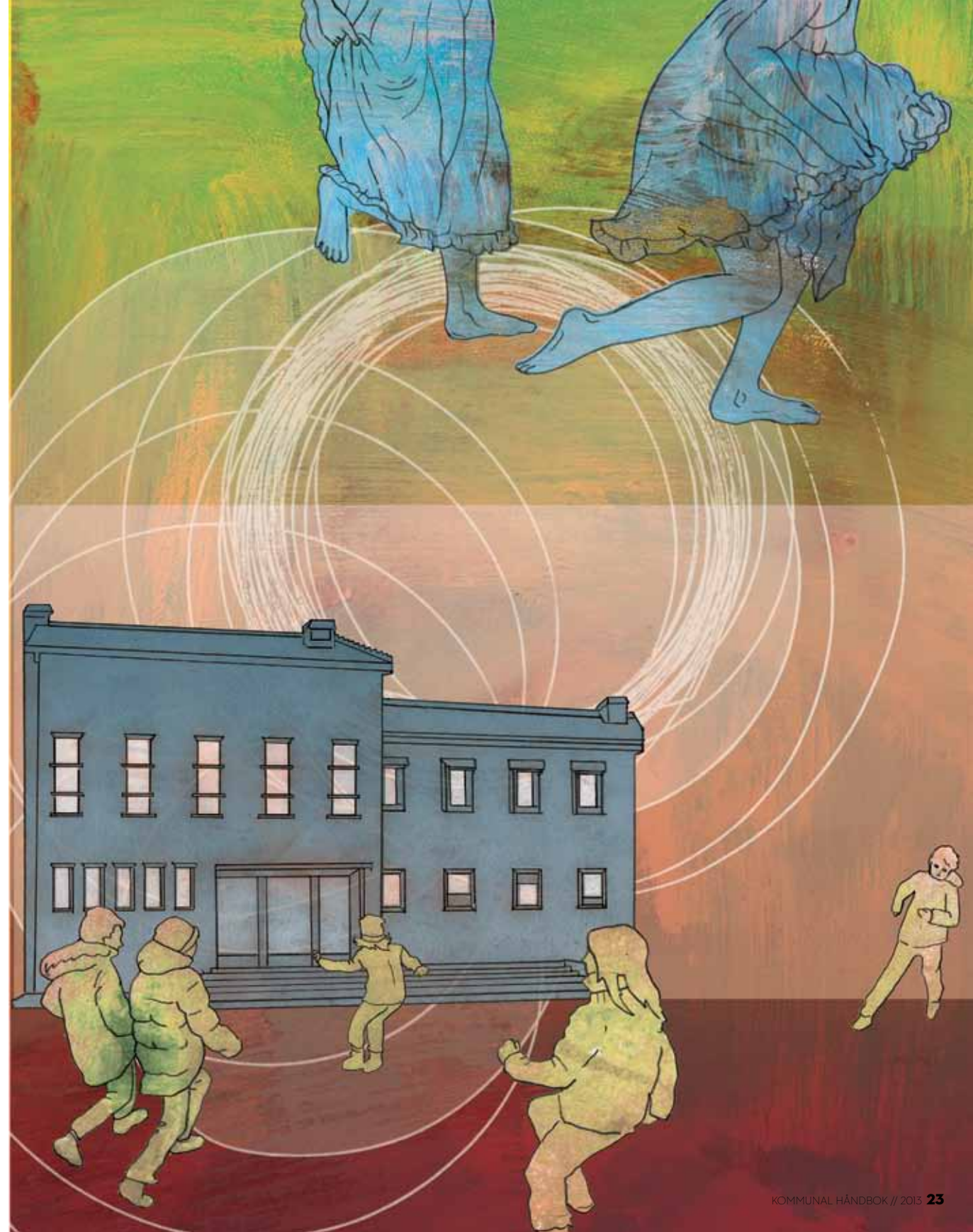
Å begrense medvirkningsretten til visse rutiner, metoder eller aktiviteter som lett lar seg kvantifisere eller telle er ikke i tråd med barnekonvensjonens synspunkt.

VIKTIGE PRINSIPPER:

Kunnskapsgrunnlag

I all planlegging er det avgjørende å legge til grunn et helhetlig og dekkende kunnskapsgrunnlag i henhold til formålet. Kunnskapsgrunnlaget bør defineres i starten av et planarbeid, og holdes godt framme i bevissthet og praksis gjennom hele planleggingsprosessen.

Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten har utarbeidet en modell for kunnskapsbasert praksis som kan være et godt utgangspunkt når kunnskapsgrunnlaget skal defineres. *Kunnskapsbasert praksis* er å ta faglige avgjørelser basert på systematisk innhentet forskningsbasert kunnskap, erfaringsbasert kunnskap fra fagfelt og brukere. I denne sammenheng betyr det å inkludere kommunens barn og unge, deres erfaringer, ønsker og behov ved kommunal planlegging.

«TIDEN ER OVERMODEN FOR AT BARN OG UNGE SKAL FÅ DELTA, TING MÅ ENDRE SEG! VI FÅR KUN INFORMASJON TIL SIST OG HAR IKKE NOEN SJANSE TIL Å PÅVIRKE. HADDE VI FÅTT VÆRE MED FRA BEGYNNELSEN HADDE DET SIKKERT BLITT ANNERLEDES OG KANSKJE TING HADDE FUNGERT BEDRE.»

Ung medvirker

Forskningsbasert kunnskap og erfaringsbasert kunnskap fra fagutøvere er tradisjonelt sett godt integrert i kunnskapsbildet. I tillegg bør den erfaringsbaserte kunnskapen fra de som bruker kommunen og de kommunale tjenestene, defineres som en sentral del av kunnskapsbasert praksis, både på individ- og systemnivå. I denne modellen tydeliggjøres dette ved at erfaringsbasert kunnskap fra brukere får plass som en likeverdig del sammen med erfaringsbasert kunnskap fra fagfelt og forskningsbasert kunnskap. Som helhet vil fagkunnskap, brukerkunnskap og forskning kunne gi en solid kunnskapsbasert praksis og dermed gi bedre planlegging på vegne av barn og unge.

I tillegg til kunnskapsbasert praksis etter denne modellen, gir lov, politiske føringer, faglige kvalitetsprinsipper og sosialpolitiske forståelser m.m viktige rammebetingelser som komplementerer det helhetlige kunnskapsgrunnlaget.

HELHETLIG PLANLEGGING

Det er viktig at det skapes helhetlige og sammenhengende bilder av hvordan ulike areal, tjenester og tilbud henger sammen og danner kommunens oppvekstmiljø. Kommunens helhetlige planlegging skal omfatte alle kommunens barn og unge og deres familier ved at helsefremmende, forebyggende og behandlende tiltak ses i sammenheng. Dette løser kommuner på ulike måter, blant annet gjennom helhetlige oppvekstplaner. Det kan være avgjørende å samarbeide med både spesialisthelsetjeneste, frivillig sektor og andre samarbeidsaktører både ved kartlegging, planlegging, gjennomføring og evaluering.

Det kan være nyttig å ha en felles modell som verktøy for å klare dette. Ved å benytte modellen nedenfor, kan en enklere tydeliggjøre ulike nivå i en tiltakskjede eller i en helhetlig plan og behovet for kapasitet i henhold til forekomst. Modellen¹⁰ kan brukes aktivt i både kartlegging og planlegging.

Første nivå i pyramiden, helsefremmende tiltak, retter seg mot barnebefolkningen i kommunen som helhet. Dette er generelle tilbud til barn og unge, og kan både være tilbud fra kommunale tjenester og frivillige organisasjoner etc. Eksempler på slike tiltak kan være vaksinasjonsprogram, helsefremmende programmer i skole og barnehage, ungdomsklubb osv. Et befolkningsdekkende tilbud skal ha 100 % kapasitet.

Nivå 2 i pyramiden, forbygging, viser tilbud til de som trenger noe mer, i denne sammenheng såkalte «risikogrupper». Dette kan for eksempel være veiled-

ning til foreldre og lærere, samtalegrupper for barn av psykisk syke foreldre, utredning av barn med skolevegring, samtaler med ungdom med mer. Dette nivået representerer tilbud til 20 % av barn og unge, som trenger periodevis forsterket tilbud eller utredning.

Nivå 3 i pyramiden, behandling og hjelp, viser tilbud til de som trenger behandling, hjelp og støtte. Dette kan for eksempel være behandling ved BUP, barnevernsplassering, miljøterapi i hjemmet eller intervensjon av psykolog i kommunen. Dette nivået representerer tilbud til 5 – 8 % av barn og unge som trenger behandling, hjelp og/eller støtte. Prosentsatsen her diskuteres og vil sannsynligvis variere fra sted til sted (Barn i Bergen, 2003).

Pyramidemodellen kan brukes både for å kartlegge hvilke tilbud man har, avdekke hva som mangler og danne grunnlag for utvikling av nye eller eksisterende tilbud. Bruk av modellen kan også være en god måte å synliggjøre kommunens samlede oppvekstilbud for publikum.

¹⁰ Modellen er hentet fra Nettungen.no

BARN OG UNGE SOM PREMISSELEVERANDØRER I PLANVERKET

I PLAN- OG BYGNINGSSAKER

Når utbyggingsprosjekter settes i gang i privat eller offentlig regi setter Plan og bygningsloven noen premisser for arbeidet. I kommunens planprogram må fremkomme helt konkret hvordan opplegg for medvirkning er tenkt. Loven understreker altså at det er kommunens ansvar å sikre aktiv medvirkning fra barn og unge.

Tidspunkt for medvirkning er avgjørende. Utbyggere etterspør ofte rammer og krav fra det offentlige tidligst mulig og helst før prosjektering starter. Premisser for kvalitet på uteområder blir lagt tidlig i prosjektutforming, det er da grunnformen bestemmes, og det er på dette tidspunkt i prosessen at medvirkningen har størst forutsetninger for å bli og oppleves som reell. Barn og unges medvirkning bør derfor planlegges inn ved prosjekteringsoppstart, når utbygger og planmyndighet er i dialogfasen.

I tillegg pålegges kommunen å vurdere *konsekvenser* for barn og unge i plan og byggesaksbehandling.

På miljøverndepartementets *nettsider* finnes det veiledere og annen nyttig informasjon.

Prosjekt «Villniss» i Bjølsenparken i Oslo, la stor vekt på at utformingen av parkområdet skulle skje etter reel medvirkning fra barn som bruker parken. I praksis har det betydd samarbeid med to årskull førskolebarn fra flere av barnehagene rundt parken og en gruppe med barn fra nærmeste skole. Valg av konkrete installasjoner kom som resultat av en langvarig medvirkningsprosess.

Medvirkningsprosessen hadde klare kriterier:

- › Barnas kompetanse om egne behov er utgangspunktet
- › Rammer for prosessen kommuniseres tydelig til barna
- › Barna lager skisser og utkast til installasjoner på bakgrunn av deres egne ideer
- › Utforming av installasjoner er i tråd med barnas ideer og utkast.
- › Barna deltar i bygging av installasjonene

I tillegg var alle medvirkende barn innforstått med at alle regler for sikkerhet måtte følges, at installasjonene

måtte trenge lite vedlikehold og at de ikke inviterer ikke til alternativ bruk.

I juli 2011 ble det tredje av fem forslag til installasjoner ferdigstilt. Plassen fungerer allerede som turmål for barnehager i området, samt som samlings- og lekeplass for skolen, SFO og barn som bor i området på fritiden.

Prosjektet, som har vært et samarbeid mellom Enhet for bærekraft og flere samarbeidspartnere, deriblant Bjølsen barnehageenhet, er dokumentert med en film. Filmen er bearbeidet til kursbruk sammen med et veiledningshefte. Kurs, film og hefte kan fås ved henvendelse til lise.hannevig@medvirk.no og til lk@kanvas.no

I ULIKE VIRKSOMHETSPLANER, HANDLINGSPLANER OSV:

Kommunens planleggingsarbeid består også av en mengde ulike delplaner, årsplaner og handlingsplaner med mer, ned på virksomhetsnivå. Her følger noen eksempler på hvordan barn og unge kan involveres:

Da Osen kommune i Sør-Trøndelag skulle rullere sin plan for psykisk helsearbeid ville de invitere unge til å si noe om hva som er viktig for dem for å ha det bra når man bor i kommunen. Derfor inviterte de i samarbeid med Voksne for Barn, ungdom i alderen 13 til 16 år til å si noe om dette. Prosessen ble lagt til rette av kommuneansatte samt en representant fra Voksne for Barn. Det overordnede temaet for høringen var oppvekstvilkår og psykisk helse blant barn og unge i kommunen. Resultatet fra samlingen ble presentert i en egen rapport og også presentert for ansatte i kom-

munen. Det ble også brukt som grunnlag ved utformingen av kommunal plan for psykisk helsearbeid. Åtte måneder etter første samling ble det arrangert en «re-høring» med de samme ungdommene for å undersøke hvordan man opplevde at bidragene hadde blitt brukt og hvilke konsekvenser de hadde fått. De unge deltakerne bidro til å avdekke behov både i forhold til skole, skolehelsetjeneste og fritid. De ga uttrykk for at deres innspill og ønsker hadde blitt fulgt opp og fått konkrete uttrykk. Alle deltakerne hadde positive erfaringer med å bidra.

I Nittedal kommune ble det vedtatt å utarbeide en handlingsplan mot vold og seksuelle overgrep i nære relasjoner. Barn- og unges kommunestyre (BUK) 2011 valgte, etter å ha blitt presentert for kommunens planer for perioden, å investere sin tid og økonomiske ramme på dette arbeidet. BUK og representanter fra samtlige skoler hadde dialog om temaet.

Her er noen av de anbefalingene de ble enige om.

Hva skal vi gjøre slik at barn og unge ikke utsetter andre for fysisk eller psykisk vold?

- › Snakke om og bevisstgjøre barn og unge på hva vold er, og at det ikke er greit.
- › Bruke fellestimer på skolen å snakke om det, forklare hva konsekvensen av vold er.
- › Starte helt fra starten av barneskolen, og bruke tid til og få de allerede så unge til og skjønne at vold er feil.
- › Få folk til å føle seg trygge.
- › Få folk til og forstå hvilke konsekvenser som følger ved bruk av vold.

Hva skal vi gjøre slik at barn og unge forstår når et menneske blir utsatt for vold?

- › Få kunnskap, vite hva man skal gjøre hvis man tror en person blir utsatt for vold.
- › Man kan se på kroppsspråk: Man kan merke det på oppførsel, selvtillit, blåmerker og vedkommende prøver å skjule det, vil ikke snakke om det.

Barn og unges kommunestyre, mai 2011

Et av tiltakene i handlingsplanen ble å lansere en informasjonskampanje mot vold, som BUK, i samarbeid med SLT-koordinator, ble ansvarlig for. Kampanjen «Pokerface» har bidratt til redusert stigma og økt fokus på vold.

VED KARTLEGGING OG ETABLERING

Her kan barn og unge bidra med kunnskap og erfaringer knyttet til flere forhold; Hva som finnes av behov, hva som er viktig for at det skal bli et tilgjengelig og godt tilbud som det er lett å oppsøke dersom man trenger

hjelp eller støtte, hvilke tjenester som bør inn osv.

All planlegging bør ta utgangspunkt i en solid kartlegging som en del av et godt helhetlig og godt fundamentert kunnskapsbilde. Om man ikke har kartlagt og definert hvilke behov man skal imøtekomme, hvilke barrierer man kan tenkes å møte, om det er særlige hensyn man bør ta osv, er det vanskelig å være treffsikre og relevante i det man planlegger.

Noen relevante spørsmål og forhold til avklaring:

- › Avklare hvilke metoder og kilder en skal benytte for å kartlegge behov og eksisterende tilbud. Finnes det allerede relevante opplysninger i kommunen? Hvilke etater sitter inne med hvilke opplysninger? Hvordan benytte seg av nasjonale og regionale undersøkelser og statistikker? Hvordan benytte barn og unges erfaringer og kompetanse?
- › Kartlegging av eksisterende tilbud og ressurser i kommunen, men også regionalt og i mulige samarbeidskommuner.
- › Kartlegging av behov for tjenester og tilbud på alle nivå. Denne kartleggingen må baseres på det som foreligger av nasjonale tall, eventuelle regionale undersøkelser samt lokal kunnskap. Ved kartlegging av behov er det også nødvendig å foreta en vurdering om kommunen har spesielle forhold eller registrerte udekkede behov som må løftes fram i planen. Dette kan for eksempel være dårlige sosiale levekår hos noen grupper, arbeidsledighet hos foreldre etc.

I praksis kan barn og unges interesser i denne fasen ivaretas på ulike måter, og metodene lar seg selvfølgelig kombinere. Det kan for eksempel etableres arbeidsgrupper med representanter fra fagfelt og aktuelle brukergrupper.

Når Familiehjelpa i Stange skulle etableres, ble det ned-satt en prosjektgruppe der en representant fra Mental Helse Ungdom ble med. – Jeg har vært med helt fra starten i dette arbeidet, og opplever å ha fått påvirke i forhold til hva Familiehjelpa skal være, og hvem som skal være der, sier hun. – Noe annet jeg har bidratt mye i er hvordan ting skal skrives, hvordan informasjonen om Familiehjelpa kan bli tilgjengelig og best mulig for de som søker hjelp.

En annen mulighet er å invitere til ulike medvirkningsprosesser med grupper av barn og unge, eller med grupper av foreldre. Da Grong kommune skulle etablere en ny forebyggende enhet for ungdom mellom 13 og 23 år, inviterte de i samarbeid med Voksne for Barn ungdommer fra ungdomsskole og videregående opplæring til en samling. De kommuneansatte ønsket en kartlegging av hva de unge selv tenkte var utfordringene med å være ung i Grong, og hva som var bra. De ønsket videre råd til nye innsatsområder, og hva de burde tenke på ved planlegging og igangsetting for at det nye tilbudet skulle bli nyttig, treffsikkert i forhold til ungdomsbefolkningens behov, og ikke minst et tilbud som de unge ville benytte seg av. De voksne som skulle jobbe videre med ungdomstilbudet fikk avdekket at ungdommene var opptatt av andre utfordringer og hadde andre

ønsker og behov enn de hadde antatt på forhånd. På denne måten fikk de allerede i startfasen tatt hensyn til det ungdommene selv mente var viktige tiltak for den forebyggende enheten å jobbe med.

Barnetråkk er også en etter hvert godt utprøvd metode som er fin å bruke i forbindelse med arealplanlegging. Barnetråkk er en nettbasert metode utviklet av Statens kartverk og Norsk Form. Målet er at metoden benyttes i det ordinære planarbeidet i norske kommuner. Barnetråkkregistreringer gir direkte kunnskap om hvordan barn og unge bruker nærmiljøet. Denne kunnskapen kan kommunene bruke i planleggingen.

- › Hvor beveger de seg i hverdagen?
- › Hvor går skole- og fritidsveien?
- › Hvilke steder er de spesielt glad i?
- › Hvilke områder opplever de som problematiske?
- › Hvilke forslag til endringer har de?

Barnetråkk inngår som en del av nettstedet www.kartiskolen.no, et større pedagogisk verktøy for skolene. Registreringene foregår gjerne i skoletiden, men er organisert og ledet av kommunens planetat. Les mer om dette i Veileder for Barnetråkkregistreringer.

Kilde: www.norskform.no

I tillegg til det man kan hente frem fra unge i egen kommune finnes det også andre kilder til kunnskap som kan være nyttig når tjenester skal utvikles eller forbedres.

Bruker- og diagnoseforeninger kan bidra med aktu-

ell og relevant kunnskap direkte fra unge med spesielle livserfaringer. Mental Helse Ungdom, Landsforeningen for barnevernsbarn og Voksne for Barn har unge medlemmer med kunnskap og erfaring fra for eksempel psykisk helsetjenester og barnevern, som de formidler. Et annet eksempel er «Barnevernsproffene», i regi av stiftelsen Forandringsfabrikken, som engasjerer barnevernsbarn som ønsker å bruke sine erfaringer til å forandre og forbedre både lovgivning og praksis i forhold til barneverntjenesten.

Alle disse aktørene har også lang erfaring med hvordan unge brukere av tjenester kan inkluderes og hvordan men legger til rette for reell deltagelse. De kan derfor være relevante samarbeidsparter når man ønsker å invitere barn og unge til medvirkningsprosesser.

VED DAGLIG DRIFT OG GJENNOMFØRING AV PLANLAGTE TILTAK

Det kan være fornuftig å samarbeide med elevråd, barn- og unges kommunestyre/ungdomsråd, den lokale frivilligheten, og brukerorganisasjonene for å sikre at barn og unges perspektiver også blir ivaretatt i den daglige driften som foregår mellom planlegging og evaluering. Ved enkelte tiltak kan det også være hensiktsmessig å opprette et brukerutvalg eller en arbeids-/prosjektgruppe slik som i Stange:

Prosjektgruppa ved Familiehjelpa i Stange har møter ca en gang i måneden, og brukerrepresentanten fra Mental Helse Ungdom sin oppgave er å bidra til at brukerfokus holdes oppe og framme i den daglige virksomheten.

«Fredag: Kl. 09.00: Møte i prosjektgruppa som står bak etableringen av Familiehjelpa. Her sitter bl.a. brukerrepresentant Trude Kjelgren fra Mental Helse Ungdom. Et av temaene på møtet er hvordan vi i Familiehjelpa kan kartlegge familiens ressurser, og hvilket verktøy vi kan bruke. Trudes vurderinger av våre innspill er av uvurderlig verdi». (Kommunepsykolog Birgit Vallas kommuneblogg)

– Jeg bidrar til å synliggjøre brukernes syn på ting, sier Kjelgren. – I Familiehjelpa er de veldig opptatt av brukermedvirkning, og jeg opplever at mine innspill blir tatt på alvor og kommer til umiddelbar nytte i arbeidet. Mine innspill kan for eksempel gå på hvordan de andre snakker om ting. Dersom de begynner å bruke masse faguttrykk og jeg ikke forstår hva de snakker om, så må jeg be dem tenke over andre måter å forklare det på. Dette er jo også viktig at de tenker over når de skal forklare og snakke om ting til brukerne.

Ved å ha brukerrepresentant, det vil si et ungt menneske som bruker et tjenestetilbud, med som fast medlem i en prosjektgruppe, oppnår man kvalitetssikring av virksomheten på minst to ulike måter: brukererfaringer blir inkludert og benyttet, og de ansatte får konkret øvelse i å kommunisere på en måte som er mer tilpasset og tilgjengelig for brukerne av tjenesten.

VED EVALUERING

Ved evaluering bør det være en selvfølgelighet å henvende seg til de som bruker tjenestene. Det er behov for gode løsninger for hvordan man kan sikre at barn og unges erfaringer innhentes for evaluering av tjenester på systemnivå med mål om kvalitetsforbedring.

Dette kan for eksempel gjøres ved bruk av brukerundersøkelser. Barn og unge selv, for eksempel en skoleklasse eller barn- og unges kommunestyre, kan bistå med å utarbeide gode spørsmål, og gi råd i forhold til hva som er viktig å tenke på ved gjennomføring. Evaluering kan også ta utgangspunkt i ulike medvirkningsprosesser med grupper av barn, unge eller foresatte.

Ved Barneverntjenesten i Hamar ble det gjennomført en medvirkningsprosess som et kvalitativt tilskudd til en gjennomført brukerundersøkelse. Som et ledd i evaluering og tjenesteutvikling, inviterte de i samarbeid med Voksne for Barn ungdommer i alderen 13 til 19 år til høringssamling for å belyse ulike temaer som barneverntjenesten i Hamar kommune ønsket innspill på. Alle ungdommene hadde eller hadde hatt tilbud fra barneverntjenesten. Et av temaene som ble belyst var hvordan man bør møte, informere og ivareta barn ved omsorgsovertakelse. Budskapet ble overlevert i et møte med barnevernleder og representanter fra personalgruppa.

Uansett hvilke metoder man velger å ta i bruk for å sikre medvirkning på systemnivå, er det viktig at det tydeliggjøres i virksomhetsplanene hvordan dette skal gjøres, og at det etableres et godt system for hvordan brukererfaringer skal innhentes og deretter tilbakesendes til tjenesten for aktivt bruk i utvikling og kvalitetsforbedring. Det er også viktig å ha et system for hvordan de involverte får tilbakemelding om hvordan deres bidrag har blitt tatt i bruk.

I BARNEHAGEN

Barnehagefeltet har i lengre tid hatt barns rett til deltagelse og medvirkning høyt på den pedagogisk-politiske og praktiske agenda. Barnehagelovens formålsparagraf slår fast at barn skal ha rett til medvirkning ut fra egne forutsetninger. Rammeplan for barnehager vektlegger medvirkning, og ved kompetanseplan for implementering av rammeplanen var dette et av kunnskapsdepartementets prioriterte områder.

Likevel viser det seg at det er ulik kunnskap og sprikende oppfatninger av medvirkning i barnehagen. Det er en hovedtendens at barnehagepersonale oppfatter at medvirkning handler om selvbestemmelse og individuelle valg. I tillegg kan det virke som det er utviklet en mer individualistisk orientert praksis. Denne oppfatningen bidrar ikke til målsetningene i rammeplanen om at medvirkning skal styrke fellesskap og tilhørighet. (Østrem et al 2009)

Å legge til rette for barns medvirkning i barnehagen på barnas egne vilkår, kan bl.a. innebære:

- › å følge opp barnas initiativ
- › å være i stand til å endre perspektiv og til å se ting fra barnas synsvinkel (Berit Bae, Barnas rett til medvirkning, fallgruver og muligheter)

Om man lykkes med dette, og tar med seg et slikt perspektiv i årsplanleggingen, kan både innhold og utforming bli seende annerledes ut til beste for barna.

Barnehagen kan også være en god arena for kommunen og innhente kunnskap fra «eksperterne».

Å involvere barnehager og barnehagebarn i ulike kommunale utbyggingsprosjekter, kan både gi verdifull kunnskap inn i prosjektet, samt være en lærerik arena for barnehagen i forhold til medvirkning.

I forbindelsen med Villnissprosjektet i Bjølsenparken ble det lagt en skisse for hvordan medvirkningsarbeidet i barnehagene skulle tilrettelegges:

- › samling for oppstart i parken med alle skolestarterne i enheten hvor oppdrag og rammer klargjøres (gruppe på ca.25 barn)
- › Hver gruppe foretar inspirasjonsturer til relevante lekesteder
- › Bearbeidelse av ideer gjøres i barnehagene med ulike materiale og metoder
- › Valg av ideer og utforming gjøres i felles samling ved bruk av storgruppemetodikk
- › Ideer leveres landskapsarkitekt for utforming av installasjoner – forslagene går tilbake til barnegruppen for godkjenning.
- › Skolestartergruppen deltar på bygging/utsmykking av installasjon

For Bjølsen barnehageenhets del ble deltagelse i prosjektet et ledd i å utvikle barnehagenes arbeid med medvirkning i henhold til barnehagelov, rammeplan og barnekonvensjonen.

I SKOLEN:

Skolens rolle som demokratiforbereidende arena er tydelig gjennom opplæringsloven; skolen skal fremme demokrati og elevene skal ha medansvar og rett til

medvirkning. Demokratioppdraget er også sterkt vektlagt i det gjeldende læreplanverket. Skolen skal forberede nye generasjoner til deltagelse i demokratiske prosesser og stimulere til samfunnsengasjement.

Det er en pågående diskusjon om hvordan demokratiundervisning skal foregå i skolen, men lite eller ingen forskning som kan fortelle oss om hvordan skolen praktiserer reel medvirkning. Det kan likevel se ut som skolen ser på seg selv som en som *forbereder* barn til å bli medborgere, men ikke på barn *som* medborgere. Et eksempel er ungdomsskolens læreplaner i samfunnsfag, som først og fremst fokuserer på kunnskap *om og for* demokrati, og i mindre grad på læring *gjennom* demokrati. Ungdom får altså ikke trent på praktiske ferdigheter som man trenger i deltagelse og medvirkning i politiske prosesser.

Ungdommens maktutredning har foreslått nytt demokratifag med fokus på citizenship (medborgerskap) og læring gjennom praktisk erfaring. Et uttrykt mål er at elevene skal lære hvordan de helt konkret kan handle for å påvirke politiske beslutningsprosesser, fordi det er noe annet å oppleve å tilhøre et flertall enn å lære om flertallsavgjørelser som demokratisk prinsipp. Det er også noe annet å velge noen til å representere en, eller å selv bli valgt som klassens representant, enn å lære om det representative demokratiets grunnlogikk.

Departementet vil legge til rette for en fornyelse av arbeidet med elevmedvirkning i Ungdomsskolen. Læreplanen slik den er nå, framhever likevel betydningen av at elevene kan samarbeide med aktører utenfor skolen om reelle saker, og at skolen trekker

«Å BLI INVOLVERT ER ALFA OG OMEGA! ALLE HAR RETT TIL Å HA INNFLYTELSE PÅ SITT EGET LIV, OGSÅ BARN OG UNGDOMMER, UANSETT I HVILKEN ALDER MAN ER. BRUK IKKE ET SPRÅK VI IKKE SKJØNNER. IKKE LAT SOM DERE ER INTERESSERT I HVA VI HAR Å SI. VÆR INTERESSERT!»

Ung medvirker

inn organisasjoner, folkevalgte og andre relevante aktører i demokratiundervisningen.

Valgfaget «demokrati i praksis», er 1 av 6 nye valgfag som ungdomsskolene kan starte opp fra i 2013.

I læreplanen for faget står det bl.a følgende under «formål»:

«I opplæringen i demokrati i praksis skal elevene arbeide med menneskerettigheter og demokratiforståelse. Videre skal faget bidra til å få fram erfaringer og synspunkter de unge har, og gjøre dem i stand til å komme med innspill i saker som angår dem. Faget gir mulighet til å arbeide praktisk sammen med skolens elevråd, i skolemiljøet, i lokalsamfunnet og med globale forhold. Valgfaget skal fremme utviklingen av et inkluderende miljø som er preget av trygghet og sosial tilhørighet, der forebyggende tiltak og konfliktløsning inngår. Faget skal stimulere til deltakelse og engasjement i demokratiske prosesser.»

Skolen kan være en god arena for å ta opp, drøfte og mene noe om ting som får betydning for barn og unge i kommunen. En måte å gjøre dette på, er i samarbeid med representantene i barn- og unges kommunestyre eller ungdomsråd. Representantene har ofte innsikt i flere av disse sakene, og kan også ha behov for å få innspill fra flere når de skal forberede seg til saker i kommunestyret/rådet. På denne måten kan de også representere sin skole på en god måte. Dette krever selvfølgelig at det settes av tid til slike drøftinger i klassene, noe som er skoleledelsens ansvar.

Miljolare.no er et verktøy for opplæring i bærekraftig

utvikling, herunder demokrati og deltakelse som eget tema. Nettstedet inneholder aktiviteter som elever kan gjennomføre i sine nærområder, og hvor formål og aktiviteter kobles opp mot læreplanmålene. Formålet med aktivitetene på demokrati og deltakelse tar utgangspunkt i barns rettigheter i kommunal planlegging:

- › Bli kjent med barn og unges rettigheter i planlegging og barnerepresentantordningen
- › Få kunnskap om kommunal arealplanlegging og saksgangen i plansaker
- › Evaluere kommunens tilrettelegging for at barn og unge skal bli hørt i kommunal planlegging
- › Foreslå tiltak i kommunen som kan gi barn og unge økt medvirkning i plansaker

Skolen som medvirkningsarena handler også om å involvere elevene i skolens eget planleggingsarbeid, for eksempel ved årsplanlegging eller virksomhetsplaner. Det kan også handle om planlegging av skolens universelle utforming og hvordan man skal skape et godt psykososialt miljø. Medvirkningen kan knyttes til elevrådsarbeid, valgfaget «demokrati i praksis» eller jobbes med i klasser eller skole som helhet.

Voksne for Barns lokallag i Stjørdal og Malvik, har gjennomført en undersøkelse blant skoler i Malvik kommune, der det blant annet ble spurt om hvilke saker elevene ble involvert i og hadde mulighet til å påvirke blant annet gjennom elevrådsarbeid. Eksempler på slike saker var skole- og klassemiljø, sosiale tiltak initiert av elevene selv (mobbing, trivsel, fysisk miljø osv.), og bruk av elevrådet som hørings-

instans i forhold til skolens planer som for eksempel plan for utetid, innkjøp av møbler, utforming av skoleområdet, ordensreglement og trivselsregler.

Det finnes gode eksempel på hvordan man kan inkludere barn og unge i utviklingsarbeid i skolen, hvor de har en reell mulighet å forandre. Voksne for Barn har i mange år samarbeidet med ungdoms- og videregående skoler om programmet «Drømmeskolen». «Drømmeskolen» har som mål å bidra til et godt psykososialt miljø i skolen, nettopp gjennom å invitere unge til å være aktører. Elever som deltar i programmet får opplæring og veiledning i å fungere som mentorer for andre elever. De har en aktiv rolle både i forhold til å kartlegge og definere behov og å gjennomføre aktiviteter for å møte behovene de ser. I programmet gjennomføres det også medvirkningsprosesser i alle nye klasser hvor målet er å bli enige om felles mål og tiltak for å arbeide med det psykososiale miljøet i klassen. Dette betyr at alle elevene blir aktive i å forme sitt eget læringsmiljø på en bevisst måte.

Elever som deltar i «Drømmeskolen» løfter frem at de opplever å ha innflytelse og at bidragene deres blir positivt mottatt og etterspurt av både ansatte og andre elever¹¹. Arbeidet som gjøres i «Drømmeskolen» kan legge et godt grunnlag for ulike planer som skolen legger internt, for eksempel handlingsplaner for et bedre psykososialt miljø.

I KOMMUNALE MEDVIRKNINGSORGANER - UNGDOMSRÅD OG BARN OG UNGES KOMMUNESTYRE
De aller fleste norske kommuner har etablert egne medvirkningsorganer for ungdom. Enten med barne- og/eller

ungdomsråd eller de har barn og unges kommunestyre (BUK).

Ungdommens maktutredning melder at de viktigste oppgavene disse organene har, i følge dem selv, er å fordele egne midler, fremme forslag om tiltak for barn og unge, gi innspill til kommunen i saker som angår barn og unge, samt å være høringsinstans. Å gi informasjon videre til barn og unge i kommunen og å innhente informasjon fra barn og unge framstår som mindre viktige oppgaver. Det å være aktiv dialogpartner med politikere og administrasjon skårer enda lavere.

Når det gjelder saksområder unge har hatt innflytelse på, er det utforming av kulturtiltak (aktiviteter, konserter, arrangementer) og opprettelse av tiltak for ungdom (fritidsklubb, ungdomshus, ungdomskafeer og lignende) flest kommuner nevner. Områdene transport og rekreasjonsområder nevnes av færre, og skole og helse av enda færre.

Mange kommuneansatte mener en sentral plassering er viktig og at sekretæren for ungdomsrådet er en sentral aktør. Det virker som denne har avgjørende betydning for hvordan rådene fungerer. Men uansett fra hvor ungdommene er valgt som representanter har ungdommene lite kontakt med den arenaen de er valgt fra. Det er også vanligvis dårlig med informasjonskanaler tilbake til ungdommene i kommunen.¹²

Dette forteller oss at det fremdeles er et stort potensiale i disse medvirkningsorganene, spesielt når det gjelder barn og unges deltagelse i kommunal planlegging på områder som transport, uteområder, skole og helse.

Ungdom selv har sagt noe om hvordan de synes

¹¹ Larsen, Torill, Holsen, Ingrid m. flere: Pilotevaluering av Drømmeskolen – en casestudie av fem skoler. HEMIL-senteret, Universitetet i Bergen. 2012

¹² NOU 2011:20 Ungdom, makt og medvirkning

«JEG ER IMPONERT. TEMAENE VAR GJENNOMARBEIDET OG SPØRSMÅLENE VELFORMULERT. SVARENE MÅTTE VÆRE KONSISE, KORTE OG GODT FORMULERTE. POLITIKKEN VÅR STÅR JO, MEN DET GJORDE AT JEG MÅTTE TENKE EKSTRA HARDT OG NØYE GJENNOM SVARENE. DET VAR SKJERPENDE.»

Abid Q. Raja (V) etter BUKs politikergripping i Nittedal

ordningene fungerer – og hva som må til for å få til en god eller bedre medvirkningsordning.

Ungdom som er medlem av ungdomsråd er positive til rådene som innflytelseskanaal, og de opplever at de blir hørt der. Det de spesielt er opptatt av er:

- › At rådene deres får reell innflytelse på politikernes beslutninger
- › At innspill resulterer i konkrete endringer.
- › At de blir tatt med tidlig nok i beslutningsprosesser slik at deres innspill kan påvirke utfallet av saker.

Unge som har vært med i ungdomsråd mente at:

- › aksjonsrettede tiltak er viktig, blant annet for å synliggjøre ungdomsrådene som innflytelseskanaal.
- › Denne for politisk deltakelse er mer effektiv enn den direkte kontakten med kommuneadministrasjonen og politikere.

En ungdomsundersøkelse gjennomført i Bodø viste at:

- › Mange har tiltro til ungdomsrådene
- › To tredjedeler av ungdommene var interessert i å være med på å påvirke det kommunen planlegger i forhold til ungdom.
- › Mer enn halvparten av ungdommene som deltok kjente ikke til det lokale ungdomsrådet.

Flere studier viser at mange ikke kjenner til at det finnes et ungdomsråd i kommunen. Om ikke ungdommene har kjennskap til hvordan rådene arbeider

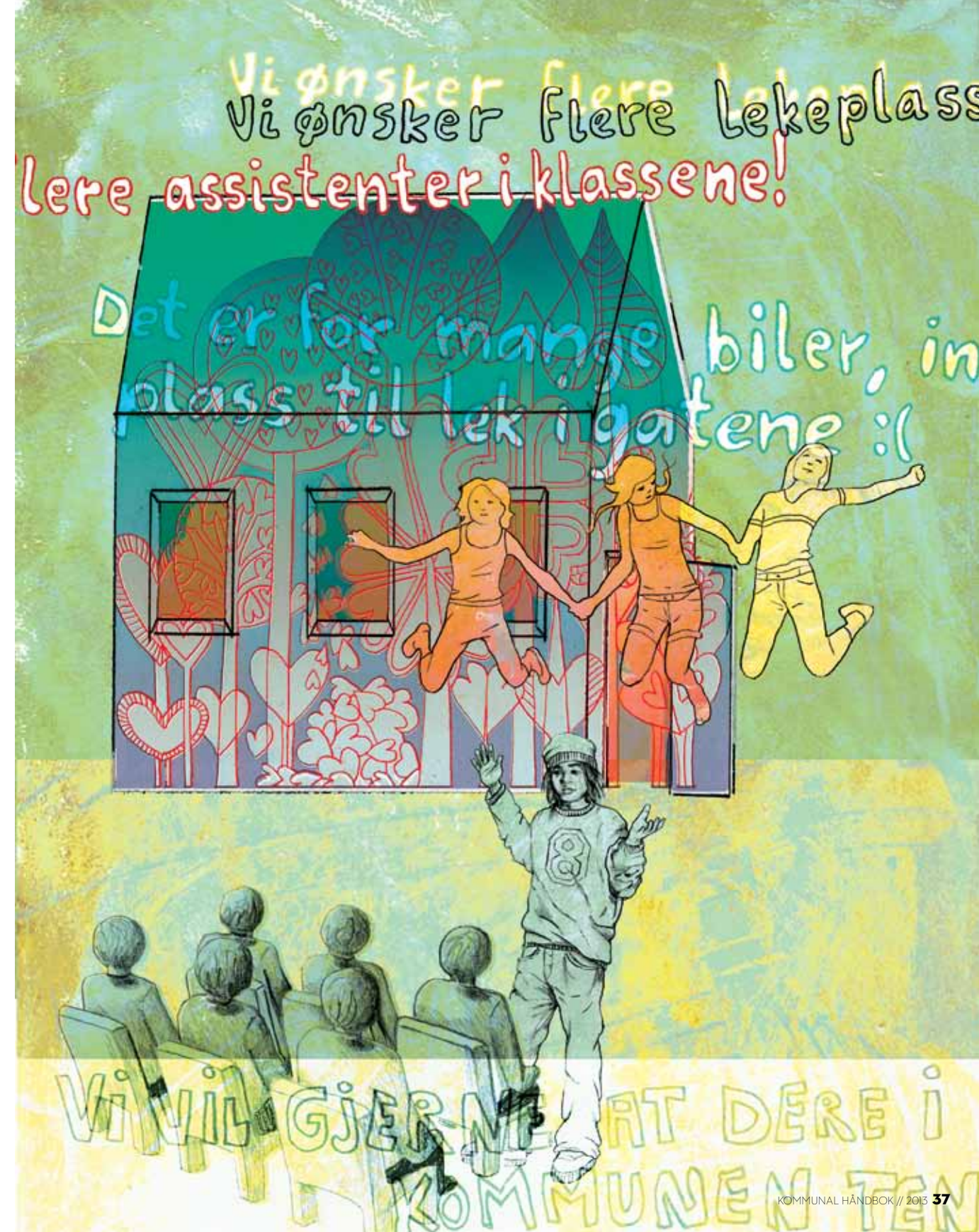
og hva slags muligheter for medbestemmelse de faktisk har, er det vanskelig å benytte seg av denne kanalen for å oppnå innflytelse.

I Nittedal kommune arrangerte Barn og unges kommunestyre en politikergripping før valget i 2013, for å sette fokus på hva politikerne mener om saker som er viktige for barne- og ungdomsbefolkningen. BUK definerte selv temaene som ble utgangspunktet for grillingen, og samarbeidet med frivillige organisasjoner i kommunen for å kartlegge hensiktsmessige og nyttige spørsmål. Politikerne måtte svare på spørsmål i forhold til temaene skole og skolehelsetjeneste, trafiksikkerhet, barn og unges rettigheter samt fritid og aktivisering. Prosessen med politikergrippingen engasjerte både BUK, frivillige organisasjoner, flere grupper av barn og unge, fagfolk og selvfølgelig politikere. Dette har gitt gjensidig økt kunnskap om demokratiske prosesser, og om barn og unges rett og mulighet til å delta også i de politiske prosessene.

MEDVIRKNINGSPROSESSER UTENFOR DE ETABLERTE ARENAENE

Det kan i noen sammenhenger være hensiktsmessig å invitere til medvirkningsprosesser utenfor de etablerte arenaene. Eksempel på dette kan være åpne dialogmøter for foreldre og foresatte. I samarbeid med for eksempel Barne- og ungdomsrådet, elevrådene eller fritidsklubben, kan det arrangeres dialogmøter for ungdommene i kommunen.

Voksne for Barn har i flere år arrangert medvirkningsprosesser (Skriveverksteder og Ha det bra-høringer) med grupper av barn og unge. Dette både

på eget initiativ som en del av et sosialpolitisk arbeid, blant annet med barn og unge som har foreldre med psykisk sykdom eller rusmiddelavhengighet og mindreårige asylsøkere, men også på oppdrag fra kommuner for planlegging eller evaluering av ulike tjenester/tiltak. Alle samlingene har hatt sin opprinnelse i et ønske om å invitere unge til medvirkningsprosesser på lokalt plan. Målet er at barn og unges erfaringer og tanker om hva som skal til for å ha det bra og hva som er god hjelp skal hentes frem og brukes når man skal planlegge, utvikle og forbedre et tjenestetilbud. En viktig del av denne prosessen er å overbringe resultatet til riktig mottaker på en god måte.

Oppsummering av en medvirkningsprosess vedrørende skole og skolhelsetjeneste:

- > Har hatt en fin dag.
- > Det har vært morsomt – trodde vi bare skulle sitte rundt en pult og snakke om helsesøster!
- > Bra å kunne si det vi vil, det vi synes er viktig!
- > Her er det ingen som blir sinte eller uvenner selv om vi er uenige.
- > Det har vært spennende å bli kjent med nye mennesker, og møte elever fra andre skoler og høre hva de har gjort på sin skole og hvordan de har det.
- > Fint å dele erfaringer man har, og få erfaringer fra andre.

BRUKERREPRESENTASJON

Noen grupper av barn og unge har naturlig tilhørighet til en bruker-/interesseorganisasjon. Disse organisasjonene er det nyttig å samarbeide med, særlig når det gjelder planlegging og tilrettelegging av spesifikke tiltak, arealområder, tilgjengelighet osv. Bruker-/interesseorganisasjonene er viktige kunnskapskilder i forhold til enkeltgruppers behov.

Brukerorganisasjonene har fått en mer og mer sentral rolle både som informasjonskilde og sosialpolitiske aktører, ved støtte til brukere direkte og brukerstyrkende tiltak, gjennom rekruttering, opplæring og veiledning av brukerrepresentanter osv. Når brukerrepresentanter skal oppnevnes, anbefales det at henvendelse går via organisasjonene. Organisasjonene har i så måte et stort ansvar for å sikre at oppnevnte representanter er kvalifiserte til å representere en gruppe av brukere på en god måte. Kostnader ved brukerrepresentasjon på systemnivå må dekkes av tjenesteyter/oppdragsgiver.

I tillegg har organisasjonene en viktig oppgave i å utfordre faglige og politiske miljøer ved stadig å etterspørre brukerperspektivet og ha brukernes rettigheter og behov i fokus.

VIL DU VITE MER?

Hos Voksne for Barn kan du bestille kurs i hvordan man kan involvere barn og unge i kommunal planlegging på en god måte. Kontakt oss via våre nettsider vfb.no

REGELVERK:

- Plan- og bygningsloven (Lovdata)
- Rikspolitiske retningslinjer for barn og planlegging (Lovdata)
- Om barn og planlegging (Rundskriv T-2/08)

LITTERATURLISTE

- *Ajmal, Y. og Rhodes, J. (1999).* Lösningfokuserat tänkande i skolan. Humanistiske förlaget.
- *Antonovsky, A. (1987).* Helbredets mysterium. København: Hans Reitzels Forlag.
- *Barne- og likestillingsdepartementet (2006).* Deltakelse og innflytelse fra barn og ungdom – informasjon og veiledning for arbeidet i kommunene. Rundskriv Q-27/2006 B
- *Barne- og likestillingsdepartementet (2003).* Mer innflytelse til barn og ungdom – eksempler fra arbeidet i kommuner og fylker (pdf)
- *Barne- og likestillingsdepartementet (2011).* Veileder i arbeidet med ungdomsråd. En håndbok for sekretærer og koordinatører.
- *Dønnestad, E. og Sanner, M. (2001).* Kreaktiv. Kommunikasjonsøvelser for å la ulike grupper av barn og unge medvirke. Redd Barna
- *Forandringsfabrikken.* Forandringsprodukter i form av hefter og filmer. www.forandringsfabrikken.no
- *Hart, R. (2002).* Children's Participation. Unicef.
- *Helsedirektoratet (2011).* Folkehelse og kommuneplanlegging – Tips og momentliste. IS-0333.
- *Huggins T, Valla B., & Huggins A. (2007).* Når barn og foreldres bidrag gjør oss effektive.
- *LNU (2003).* Skapende samtaler – verktøy for åpenhet om organisasjonskultur og medlemmers trygghet.
- *Martens, B. og Sandgren, E. (1999).* Vi vil prøve verden selv! En metodebok om barn og medvirkning. Kommuneforlaget
- *Miljøverndepartementet (2012).* Temaveileder om barn og unge i planlegging. T-1513
- *Nordens Velferdssenter (2012).* Nordens barn. Tidige innsatser. Prosjektresultat.
- *Nordisk Ministerråd/Nordisk Råd. (Winsvold, Aina/Solberg, Anne).* Modeller for barns medvirkning – en eksempelsamling: Nordisk markering av 20-årsdagen

for FNs barnekonvensjon. 2009.

- *Norsk Form (2009).* Bybarna i forskning og planlegging. Barne- og likestillingsdepartementet.
- *NOU 2011:20* Ungdom, makt og medvirkning
- *RKBU Nord (2011).* Familiens Hus – organisering og faglige perspektiver. Universitetet i Tromsø.
- *Ruud, Anne Kirsti (2011):* Hvorfor spurte ingen meg? Praktisk kunnskap om hvordan man kan kommunisere med barn og ungdom i utfordrende livssituasjoner?
- *Sanner, M. og Brattvåg, H. (2000).* VI sa VI. Deltakende læring og handling – et metodesett fra medvirkning for barn og unge. Redd Barna og PRESS.
- *Sosial- og helsedirektoratet (2007).* Veileder i psykisk helsearbeid for barn og unge i kommunene.
- *Strandbu, A. og Vis, S. A. (2008).* Barns deltakelse i barnevernssaker. Tromsø: Barnevernets Utviklingssenter i Nord-Norge.
- *Thomas, Nigel (2000).* Children, family and the state. London: Macmillan.
- *Vest-Agder fylkeskommune, Fylkesmannen i Vest Agder og Kristiansand kommune. (2003).* Barn og arealplanlegging – med vekt på regulerings- og bebyggelsesplaner, veileder for barnerepresentanten (pdf). Miljøverndepartementet.
- *Voksne for Barn (2011).* Født til å skinne! Tekster av ungdom som vet mye om livet.
- *Voksne for Barn (2012).* Barn i Norge – Rettssikkerhet i barnevernet?
- *Voksne for Barn (2013).* Kjære mamma og pappa! – Jeg vil bare fortelle dere at det er mye vanskeligere å oppleve en skilsmisse enn det dere tror.
- *Winsvold, Aina og Falck, Sturla (2011).* Modeller for å sikre medbestemmelse og medinnflytelse blant utsatte ungdomsgrupper. NOVA 5/2011.

«BARNEBEFOLKNINGEN ER
CA 20% I ALLE KOMMUNENE,
MEN 100% FREMTIDA!»

Kristin Halvorsen

VOKSNE FOR BARN

Stortorvet 10 > 0155 Oslo > Tlf: 23 10 06 10 > vfb@vfb.no > vfb.no